

OH BOY GIRLS, WHAT A TANGLE!

Historical Reflections on the Value of Girlhood Studies in a Girl-Friendly and Post-Feminist Time

BODIL FORMARK

Keywords

Gender studies, Girlhood Studies, Women's Studies, girls, history, generation, girl power

Summary

Using the recent establishment of the International Day of the Girl Child as an analytical departure point this article addresses three different but intertwined challenges which Girlhood Studies are facing in relation to the contemporary construction of the girl as an important agent for social change. The construction of a historically significant girl represents a significant historical change, which requires further historical analysis and reflection. Seeking to untangle this temporal problem the article first discusses a number of problematic implications caused by the historiographical emphasis of the "invisibility of girls" within the research field. Furthermore, it discusses how this narrative of invisibility also has infused the ideals, norms and discourses among girlhood researchers. In the article I argue that this narrative represents a risk in relation to the current neo-liberal centering of the girl, as it might entail a tendency to approach all instances where the girl is noticed as a girl in an uncritical manner. The article then analyses how historians have framed the writing of the history of girls and girlhood. A project in which there seems to be an emancipatory ambition to affix a kind of eternal value to the girl, which can be viewed to be in correspondence with contemporary girl power discourses. The article thereafter discusses some historical aspects regarding the relationship between Girlhood Studies and Women's and Gender Studies both in an international and in a Swedish context. I conclude the article by exemplifying how a more theoretical understanding of girls, girlhood and generation could be used as a framework in the investigation of the Nordic experience of forty years of gender equality politics.

Flickan konstrueras som en alltmer betydelsefull aktör i vår tid. Bodil Formark reder ut vilka utmaningar detta innebär för flickforskningens kunskapsprojekt.

JÖSSES FLICKOR, VILKET TRASSEL!

Historiska reflektioner kring flickforskningens uppgift i en flickfrämjande och postfeministisk tid

BODIL FORMARK

Den 11 oktober 2012 firades för första gången Internationella flickdagen. Runtom i världen lyste kända byggnader och platser rosa. Denna framöver årligen återkommande rosaskimrande dag har, efter ett intensivt lobbyarbete av den internationella barnrättsorganisationen Plan, inrättats av Förenta Nationernas generalförsamling. Den internationella flickdagen syftar till att fira världens flickor, lyfta fram flickors betydelse i sociala förändringsprocesser, uppmärksamma flickors rättigheter samt öka medvetenheten om de särskilda utmaningar och problem som drabbar flickor.¹ I anslutning till premiärfirandet av dagen valde FN att fokusera på temat "Ending Child Marriage" samt barnnäktenskapets kopplingar till ett flertal andra identifierade riskfaktorer i flickors liv såsom våld, sexualiserat våld, obefintlig respektive bristfällig utbildning, tidiga graviditeter, död i barnsäng och HIV-smitta.² Den svenska regeringen valde att uppmärksamma dagen i linje med FN:s tema:

Jämställdhet är en bristvara överallt i världen och flickor utsätts för dubbel-diskriminering, utifrån både sitt kön och sin ålder. Och många flickor – tex flickor som lever i fattigdom, flickor med funktionshinder, flickor som tillhör etniska eller andra minoriteter och flickor i starkt hierarkiska samhällen - utsätts i än högre grad för marginalisering, försummelser och multipel diskriminering. Flickor lider av undernäring och har sämre hälsa, saknar adekvat tillgång till utbildning och anständiga arbeten, och är utsatta för övergrepp och våld i påtagligt högre utsträckning än pojkar [...] Regeringen sätter flickors

rättigheter högt på den politiska dagordningen i vår utrikes- och säkerhetspolitik och i vårt bistånd. Syftet är att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling som omfattar det bästa utvecklingsresultatet för flickor. Sverige ger stöd bilateralt och genom multilaterala organisationer för att stärka flickors villkor och främja deras rättigheter.³

I det ovanstående placeras, genom hänvisandet av den internationella flickdagen till bistånds-, utrikes- och säkerhetspolitiken, behovet av denna dag utanför såväl Sverige som det etniskt svenska samhället. Detta hindrar dock inte att nödvändigheten av dagen parallellt förklaras utifrån en jämställdhetsdiskurs som förutsätter en kvantifierbar progression av ökad jämställdhet utifrån ett svenskt mått. Det är, med andra ord, huvudsakligen utomlands respektive i utländska miljöer där jämställdhetsarbetet inte kommit lika långt som flickors mänskliga rättigheter kränks och försummas. Den överväldigande delen av de aktiviteter som genomfördes under dagen förefaller också ha riktat in sig på att uppmärksamma vad som konstruerades vara *fattiga och förtryckta flickor i främmande länder*. Under dagen lanserade exempelvis den redan nämnda organisationen Plan den globala kampanjen "Because I am a Girl"/"För att jag är flicka" som kommer att pågå i fyra år. Ett interaktivt inslag i kampanjen, utöver möjligheten att bli så kallad flickafadder, är "Räck upp handen för flickor". En kampanj där såväl kända som okända människor på ett till synes glatt, sorglöst och högst oahmedianskt vis räcker upp sin hand på uppladdade fotografier på exempelvis Facebook och Instagram.⁴ I en av kampanjens reklamfilmer förmedlas en visuellt kraftfull vision av allt det som kan åstadkommas om vi bara förstår värdet av att investera i flickor. I filmen "Weapons of mass construction" faller en svart flicka iklädd en prydlig skolklänning handlöst genom himlen. Under fallet mot jorden rätar flickan ut sig på superhjärtevis. Hon landar kontrollerat med fötterna i en afrikansk hyddmiljö. Flickan reser sig och ur den väldiga kraften av hennes landning börjar omgivningen att flyga runt. Landskapets materia omformar sig och fram växer en idyllisk civilisation med skola, sjukhus, vägar och lekplatser. Genom kraften i flickans nedslag föds ett modernt västerländskt samhälle. En flickig speakerröst med en mild afrikansk dialekt konstaterar därefter: "I am a girl. I am the most powerful force for a change on the planet. With education and support I can help myself, my family and my community out of poverty".⁵

Utifrån mitt perspektiv som flick- och kvinnohistoriker symboliserar denna flickskildring själva anledningen till varför flickforskning är ett angeläget kunskapsprojekt. Flickan i filmen kan uppfattas representera ett historiskt brott, som fungerar som sådant just i kontrast till den historiska marginal som flickor och

kvinnor tidigare associerats med och hänvisats till. I *Det andra könet* analyserar Simone de Beauvoir effekterna av att flickor och kvinnor haft få möjligheter att räknas som historiskt betydelsefulla samhällsförändrare. Beauvoir skapar, genom själva dispositionen i sitt tvädelade verk, en dynamisk förståelse av historia som kännetecknas av en dialektik mellan dels *historia* som de förflutna omständigheter, skeenden och utvecklingslinjer som har bäring på nutiden, dels *historia* som något som genomlevs av individen, som denna högst konkret erfar och på olika vis formar sig själv i dialog med under livets olika faser.⁶ Mot slutet av den första bokens historiska redogörelse konstaterar Beauvoir apropå relationerna mellan fördelning av makt och möjligheter, historia och historieskrivning att:

Den store mannen är sprungen ur massan och bärs fram av omständigheterna; massan av kvinnor befinner sig i historiens marginal och för var och en av dem är omständigheterna ett hinder, inte en språngbräda. För att förändra världen måste man först vara solitt förankrat i den, men de kvinnor som är solitt rotade i samhället är de mest underkuvade. [...] Det är först när kvinnor kan börja känna sig hemma här på jorden som man får se en Rosa Luxemburg eller en madame Curie framträda. De visar med eftertryck *att det inte är kvinnornas underlägsenhet som har bestämt deras historiska obetydlighet, det är deras historiska obetydlighet som har dömt dem till underlägsenhet.*⁷

Begränsandet av flickors och kvinnors möjligheter att utföra handlingar som av omvärlden anses historiskt betydelsefulla kan således förstås som en grundläggande mekanism i det patriarkala upprätthållandet av flickors och kvinnors underordning. I filmen "Weapons of mass construction" framställs flickan tvärtemot vara en samhällsbyggande aktör som förmår initiera en sanslös serie av sociala förändringsprocesser. Men även om denna superhjälteflicka skildras som historiskt betydelsefull är hon samtidigt kvarhållen i marginalen. Detta på grund av att det företrädesvis är andras nytta som fokuseras i framställningen av flickans betydelse för processer av historisk förändring. Den förändringspotential som flickan (i sin egenskap av att vara en kvinna i vardande) associeras med sker dessutom i en nyliberal kontext som disassocierar henne från den feministiska historien. I samband med premiärfirandet av internationella flickdagen var också feminismen som idé, ideologi och idétradition helt frånvarande.⁸ Den retoriska masskonstruktionen av flickan som en viktig världspolitisk kraft traderar snarare en samtida flickkraftsdiskurs som kan anses förutsätta ett avståndstagande från feminismen som ett betydelsebärande och meningsfullt sammanhang för flickan. Den brittiska kulturteoretikern Angela McRobbie, en central inspirationskälla för framväxten av 1980-talets omfattande forskning om unga kvinnors kulturformer,

beskriver i sin senaste bok *The Aftermath of Feminism* denna mekanism på följande vis:

Young women are a good investment, they can be trusted with micro-credit, they are the privileged subjects of social change. But the terms of these great expectations on the parts of governments are that young women must do without more autonomous feminist politics. What is consistent is the displacement of feminism as a political movement.⁹

Effekterna av det framskrivande av flickors betydelse som sker inom ramen för internationella flickdagen är med andra ord högst ambivalenta och problematiska. Nutidens flickfrämjande praktiker gör det mycket angeläget för flickforskningsfältet att utveckla ett kritiskt och historiemedvetet förhållningssätt till denna nutid. Jag kommer därför i det nedanstående att diskutera tre skilda men delvis sammanflätade omständigheter, som kan anses påverka flickforskningens möjligheter att vara en kritisk röst gentemot omvärldens flickfrämjande agenda i en postfeministisk tid. Först diskuteras utifrån ett vetenskapshistoriskt perspektiv den osynlighetstematik som karaktäriserat flickforskningens framskrivande av flickan. Därefter diskuteras historievetenskapens omfamnande av det flickemancipatoriska projektet. Slutligen diskuteras den historiskt betingade ambivalens som föreligger mellan genusvetenskap och flickforskning.

I begynnelsen var flickan osynlig

Utan att gå djupare in i diskussionen om det relativa värdet av internationella dagar kan etablerandet av flickdagen betraktas som en stor framgång för de perspektiv och den syn på den egna forskningen, som länge varit dominerande inom flickforskningen.¹⁰ När forskning om flickor, unga kvinnor och tjejer etablerades under mitten av 1980-talet skedde detta främst av feministiskt inspirerade forskare. Dessa forskare hade företrädesvis sin bakgrund inom samhällsvetenskapliga ämnen såsom exempelvis pedagogik, sociologi och medievetenskap.¹¹ I likhet med många andra forskningsfält i vardande riktades tämligen omgående en polemisk udd mot sakernas tillstånd inom närliggande forskningstraditioner. I argumentationen för forskningsinsatser som uppmärksammade flickor var det uteslutande kvinnoforskningen och ungdomskulturforskningen, som hölls ansvariga för det så kallade osynliggörandet av flickor.¹² Ursprunget till denna förståelse av flickforskningens uppgift kan härledas till de brittiska forskarna Angela McRobbie och Jenny Garbers artikel "Girls and subcultures" från 1976. I artikeln formulerades en långtgående kritik mot subkulturforskningens, särskilt Birminghamskolans, fokusering på expressiva och stilbildande subkulturer. En orientering som McRobbie och Garber

menade resulterat i en könsblind forskning, vilken hade bidragit till att osynliggöra såväl vanliga ungdomar som flickor. För att korrigera den tidigare forskningen föreslog McRobbie och Garber en köns- och maktmedveten ungdomsforskning, som tog hänsyn till skillnader i flickors kulturformer. Den främsta skillnaden ansågs vara att det dels fanns en rumslig orientering kring flickrummet, dels att flickor i större utsträckning umgicks parvis.¹³

I Sverige kan *Kvinnovetenskaplig Tidsskrifts* temanummer ”Unga Kvinnor” från 1986 betraktas som det tillfälle då denna kritik på ett mer systematiskt sätt introducerades i ett kvinnovetenskapligt sammanhang.¹⁴ Redaktionen traderar redan i temanumrets inledning huvuddragen i McRobbie och Garbers kritik gentemot subkulturforskningen varefter det konstateras:

Allt detta har samverkat till att osynliggöra flickorna, som dels spelar en underordnad roll i subkulturerna (även om det finns tecken på att det håller på att ändra sig) och dels av tradition är mer bundna till hemmet. Flickornas speciella ungdomskultur tycks fortfarande vara mer knuten till det egna rummet och bästisen än till gänget och utelivet.¹⁵

Temanumret av *Kvinnovetenskaplig Tidsskrift* har flera av de kännetecken som karaktäriserade den tidiga nordiska flickforskningen.¹⁶ Ett kännetecken var just att flickan medvetandegjordes som osynliggjord och bortglömd. I mitten av 1980-talet

var detta givetvis berättigat, då det vid den tidpunkten de facto inte fanns så mycket forskning om flickors liv och kulturer utifrån ett könsmedvetet perspektiv. Men idén om flickans osynlighet kom att traderas flitigt och tycks ha fungerat som en strukturerande tankefigur även fortsättningsvis. Under 1990-talet, i anslutning till det första större nordiska forskningsprojektet Unga kvinnors vardagsliv och kultur i Norden, sammanställdes exempelvis en bibliografi vars syfte förankrades i den förebyggande tanken att ”[O]synliggörandet av unga kvinnor var också ett osynliggörande av forskningen kring dem”.¹⁷ I detta citat framskyntar antagandet om en ömsesidig värde- och påverkansrelation mellan forskning om flickor och flickors position i samhället. Den implicita emancipatoriska tanken tycks vara att osynliggörandet av flickan inom forskningen riskerar att göra flickor osynliga eller än värre få flickor att känna sig osynliga. Enligt denna logik kan själva förekomsten av forskning om flickor få flickor att känna sig viktiga och starka samtidigt som flickornas perspektiv skulle kunna bidra till en fördjupad förståelse av samhället. Denna tankefigur är givetvis ärvd från den vetenskapshistoriska begynnelsepunkt där nödvändigheten av forskning om flickor ursprungligen artikulerades. Men idén om flickans osynlighet har haft en påfallande seghet över tid. Nyligen publicerades exempelvis antologin *The Invisible Girl* som är ett resultat av ett tvärvetenskapligt och internationellt forskningssamarbete baserat i Umeå. Projektets analytiska utgångspunkt beskrivs på följande vis:

The name of the project is inspired by Ralph Ellison's novel *Invisible Man* from 1952. Just like Ellison portrays black Americans as being socially invisible, it is possible to view girls as invisible in the sense that their actions and competences cannot be adequately described with the existing male-normative terminology. Is she made socially and linguistically invisible and not seen as a real person? [...] When we talk about blogging girls, gamer girls, helpless girls, out-of-control-on-the-internet girls, girls as foolish innocents who invite sexual predation - is this girls' reality or images of it? Are girls hidden in the notion of the gendered "Other", in the general idea of a girl category?¹⁸

Frågan kring dels om flickan inte osynliggörs genom talet om flickan, dels om flickor måhända inte ligger gömda genom själva förekomsten av en flickkategori, innebär en fullbordad av osynlighetstematiken i en olöslig analytisk snurr. Problemet med osynlighet som en strukturerande vetenskaplig metafor är flerfaldigt. För det första är osynlighet ett trubbigt analysverktyg som genererar fler frågor än svar: för vem eller vilka är flickan osynlig? När är flickan osynlig respektive synlig? Är flickan per definition osynlig? Vad innebär det att vara synlig? Är synlighet alltid önskvärd? Och inte minst den metodologiska knäckfrågan – är detta saker som det går att analysera och i så fall hur? För det andra, att hänvisa till osynlighet är inte längre ett adekvat sätt att beskriva forskningsläget gällande det segment av befolkningen som kallas flickor, unga kvinnor respektive tjejer. Denna grupp har vid det här laget undersökts och beskrivits i ett stort antal studier och utifrån en mängd olika perspektiv.¹⁹

Det finns utöver detta en tredje problematik som har att göra med hur forskare inom fältet förstår sin uppgift. Ett forskarideal som riskerar att få en samling problematiska konsekvenser i relation både till den samtida flickkraftsdiskursen och det världspolitiska framlyftandet av flickan. Åberopandet av att en grupp marginaliserats, förbisett och osynliggjorts är givetvis ett effektivt sätt att legitimera sin forskning. Syftet med forskning om flickor blir utifrån stipulerandet av osynlighet att råda bot på detta och göra flickan synlig. När flickan begripliggörs som någon som orättfärdigt osynliggjorts blir det flickforskarens uppgift att se och lyssna på flickan. Denna ambition att se flickan är måhända mer explicit inom den amerikanska flickforskningen där denna idé ofta artikuleras genom tankefiguren "girls' voices".²⁰ Forskaren bör, visserligen utifrån en medvetenhet om diverse maktrelationer, sträva mot att inkludera flickan i forskningen. Forskningsprocessen bör därför i så stor utsträckning som möjligt försöka utgå från flickors perspektiv och adressera de utmaningar som flickor brottas med. Denna strävan uttrycks ofta som att forskningsinsatserna bör vara "girl-centred".²¹ Detta är en terminologi som, i kombination med impulsen att vilja synliggöra, riskerar

att resultera i en talavkrävande flicksyn som betraktar flickan som den sanna experten på flickan. Det riskerar dessutom att skapa en bekräftande entusiasm inför de nyliberala praktiker som låter flickor tala och fäster betydelse vid *flickan som flicka*. Jag anser att det är dessa underliggande konceptualiseringar av flickan inom forskningsfältet som medför att exempelvis internationella flickdagens framhävande av flickan som en världspolitisk nyckelaktör kan uppfattas som ett initiativ som både kan och bör firas. Denna typ av vetenskaplig legitimering av en påstått flickemancipatorisk nutid inskränker sig dock inte till forskningen om samtida flickor. Den kan även påträffas inom den historievetenskapliga flickforskning som börjat formeras under de senaste tio åren. Forskning som i hög grad anslutit till projektet att förse en tidigare historielös och obetydlig flicka med en historia och ett historiskt uppdrag.

Den historielösa flickan

Inom den historievetenskapliga flickforskningen ställs nutidens flickemancipatoriska strävanden på sin spets. Detta på grund av att den betydelse som både omvärlden och flickforskningen fäster vid flickan inte har någon historisk motsvarighet. Denna omständighet har dock inte hindrat stora delar av den historievetenskapliga flickforskningen att ansluta till projektet att skriva flickornas historia utifrån ett aktörsperspektiv.²² En historisk skrivning som i många avseenden liknar flickframställningen i videon "Weapons of mass construction". I den nyligen publicerade antologin *Girlhood. A Global*

History traderar redaktörerna inledningsvis osynlighetshistoriografin efter att först fastslagit att flickan har ett evigt temporalt och spatialt värde:

Girls have mattered across time and space. Until recently, most studies of childhood and youth accepted boys' experiences as normative. This volume contributes to the growth of girl's studies, a field which combats the marginalization of girls. Girls are historically significant as producers and consumers of culture, as future mothers and representatives of the nation-state, and as political and social agents in their own right.²³

I antologin skildras en mängd olika flickor, flickomständigheter och flickrepresentationer under olika tidsperioder och på olika platser. Såsom exempelvis den samtida feministiska musikern Sandee Chans betydelse för uppkomsten av lesbiska identifikationsprocesser bland tonårstjejer i Taiwan, det ideologiska bruket av flickgymnaster under kalla kriget samt flickors relation till statsmakten i det förkoloniala Egypten.²⁴ Det råder med andra ord ingen brist på intressanta ämnen. Problemet är snarare utgångspunkten att flickan måste föras med en historia, det implicita antagandet att dagens flicka behöver denna historisk skrivning och det syntetiserande av disparata och fragmentariska narrativ som dessa utgångspunkter leder till.²⁵ Det finns dessutom en omständighet, som konstant ställer sig i vägen och

motsäger den emancipatoriska besvärjelsen att flickan alltid agerat och alltid varit viktig. Nämligen: bristen på källmaterial. Detta är ett problem som diskuterats och ofta utmynnat i argumentationer för en nyanserad förståelse av aktörsbegreppet.²⁶ Kort sagt, trots att det inte finns särskilt mycket relevant källmaterial och trots att flickor i hög utsträckning i det förflutna inte kunnat framträda vare sig som historiska subjekt eller aktörer så bedöms historieskrivningen om flickor vara både möjlig och angelägen just utifrån att flickors betydelse tidigare förbisetts på ett orättfärdigt sätt. Det kunskapsprojekt som påbörjats inom den historiska flickforskningen delar på detta vis flera av de kännetecken som delar av den kvinnohistoriska forskningen till en början hade.²⁷ En väsentlig skillnad är dock att skrivandet av *girl-story as herstory* befinner sig i harmoni med omvärldens nyttoinriktade flickfrämjande. För att förhindra uppkomsten av denna typ av rekonstruktiva legitimering behöver den historievetenskapliga flickforskningen utveckla ett kritiskt feministiskt förhållningssätt både gentemot historiserandets praktik och gentemot den nutid som denna historia skrivs i och för.²⁸ Studier som snarare uppehåller sig vid det temporala brottet mellan å ena sidan dåtida betydelselöshet och å andra sidan nutida betydelse. En historieskrivning som motsätter sig idén om temporal kontinuitet och generationsöverskridande imitation och istället vilar på en historisk förståelse av hur kvinnorörelserna, feminismen och därefter andra politiska aktörer

konstruerat, möjliggjort respektive avkrävt av flickan att framträda och ta form som ett historiskt subjekt och aktör. Ett kunskapsprojekt med en sådan historiesyn skulle inte enbart kunna utgöra en kritisk samtidsröst, utan skulle också innebära att flickforskningen blev en mer relevant röst i det genusvetenskapliga samtalet.

Genusvetenskapens djuprosa ambivalens

I det ovanstående nämndes den polemik som under 1980-talet riktades mot kvinnoforskningens osynliggörande av flickan. Den delvis olustiga relationen mellan kvinnoforskningen och flickforskningen har dock en längre bakgrundshistoria, som är sammanvävd med en rad strategiska omvandlingar inom det feministiska projektet under 1900-talet. I artikeln "Coalescing: The Development of Girls' Studies" skisserar den amerikanska flickforskaren Mary Celeste Kearney de historiska konturerna av den svårighet som funnits beträffande inkludandet av flickan i den feministiska forskningen. Kearney menar att det emancipatoriska projektet, när det formerades under 1800-talet, ursprungligen innefattade både flickor och kvinnor. I och med det politiska arbetet för medborgerliga rättigheter under slutet av 1800-talet kom dock flickan alltmer att exkluderas. Kearney menar att arbetet för den vuxna kvinnans medborgerliga rättigheter medförde en strategisk omorientering som betonade likhet med män. Strävandet efter juridisk jämbördighet innebar därför en distansering från flickan, som syftade till att förhindra associationer till ungdomlighet

och omyndighet. Kearney menar att konsekvensen av detta skeende var att flickor och unga kvinnor uteslöts som medaktörer i det feministiska projektet. Feminismen kom följaktligen att karaktäriseras av å ena sidan ett premierande av den vuxna kvinnan och å andra sidan ett ambivalent förhållande till flickan.²⁹ Konstruktionen av feminismens subjekt som en vuxen vit, västerländsk och heterosexuell medelklasskvinna kom att hänga kvar även under den andra vågens feministiska arbete. Detta på grund av att reformarbetet huvudsakligen riktade in sig på områden som primärt berörde vuxna kvinnor. Ordet "flicka" försköts dessutom för att undvika en infantilisering och objektivering av kvinnorörelsens politiska arbete. De liberalfeministiska mål som därefter karaktäriserade etablerandet av Women's Studies förstärkte dessa tendenser. Detta projekt har sedan dess diversifierats av de poststrukturalistiska och postkoloniala teoribildningarna, men utan att det vuxencentrerade perspektivet utmanats.³⁰ Kearney menar att det genusteoretiska ointresset för ålder och generation kan betraktas som fältets sista normativa bastion. I vilken utsträckning denna typ av flickförskjutande mekanismer inom genusvetenskapen har bäring även i ett svenskt sammanhang är något som ännu återstår att undersöka. Det är dock tydligt att den genusvetenskapliga diskussionen, såsom den exempelvis har förts i TGV, under de senaste åren har kännetecknats av en upptagenhet kring generation. Men utan att generationsaspekten tillskrivits något fördjupat förklaringsvärde.³¹ Utifrån mitt perspektiv skulle diskussionen mellan så

kallade äldre respektive yngre feminister kunna berikas av en mer analytisk förståelse av de flick- och kvinnohistoriska effekterna av jämställdhetspolitikens approprierande

Ordet "flicka" försköts dessutom för att undvika en infantilisering och objektivering av kvinnorörelsens politiska arbete.

av feminismens emancipatoriska projekt. En sådan förståelse skulle kunna öppna upp för ett teoretiskt frågande kring vad omvandlingen till policy inneburit för kunskapsförmedlingen över generationer. Utvecklandet av en mer nutidskritisk genusvetenskaplig ingång inom flickforskningen skulle också kunna möjliggöra undersökningar av vilka flicknormer och flickideal som konstruerats inom den svenska jämställdhetsdiskursen samt hur dessa korresponderar med olika feministiska flickvisioner.

Inom den nordiska flickforskningen, särskilt den finska, har det specifika nordiska flickideal, som jämställdhetsarbetets olika praktiker gett upphov till, diskuterats genom begreppet *pippifeminism*. Litteraturvetaren Mia Österlund menar att detta ideal karaktäriseras av en individualiserad flicksyn i vilken flickan på hjältinnevis är skaparen av sitt eget liv.³² Problemet med detta ideal, vilket diskuterats av sociologen Elina Oinas och psykologen Anna Colander i relation till tjejgruppsverksamheter, är att flickan görs ansvarig för den egna frigörelsen, utan att den strukturella

nivån och flickskapets performativa aspekter blir föremål för en kritisk diskussion.³³ Utifrån detta perspektiv föreligger således en uppenbar relation mellan den nordiska flickpositionens förändrade innehåll under 1970-talet och det samtida framskrivandet av flickan som en global problemlösare. I inledningen noterades hur den svenska jämställdhetsdiskursen aktualiserades när regeringen uppmärksammade den internationella flickdagen. Svensk jämställdhet framställdes då som en slags exporterbar universallösning på de orättvisor som drabbar försummade och multipelt diskriminerade flickor i främmande länder. Den internationella flickdagens flicka är på samma vis som den svenska jämställdhetstjejen en aktör i vilken det inskrivits ett historiskt uppdrag med en avgörande samhällelig betydelse.

Men i detta simultana utvidgande och förskjutande från den nationella till den globala nivån föreligger en väsentlig skillnad gällande feminismens position och betydelse i flickans liv. Under 1970- och 1980-talen framställdes patriarkatet vara den kvarhängande kvarleva, som flickan utifrån en feministisk medvetenhet kunde/ skulle hantera på upproriskt krokovadvis.³⁴ I samtiden är det emellertid snarare feminismen som konstrueras både som kvarhängande kvarleva och som en på det stora hela onödig idétradition för flickan. Inom den internationella flickforskningen har det under de senaste åren genomförts ett antal samtidsorienterade studier som, oftast utifrån en postfeministisk förståelse, analyserat detta förskjutande av feminismen från flickans liv i relation till det lika samtida

fenomenet ”Girl Power”.³⁵ Att förstå flickkraftdiskursens uppkomst och dess identitetsskapande effekter samt de konsekvenser det nyliberala och postfeministiska tillståndet har för feminismens framtid i relation till de nya flickgenerationerna är ett centralt genusvetenskapligt problemområde. Ett område som i en svensk kontext behöver undersökas mer utförligt i relation till den nordiska erfarenheten av nästan fyrtio år av jämställdhetspolitik och jämställdhetspolitiska omvandlingar.

Att ta sig från trassel till vetande

Flickforskning är ett tvärvetenskapligt forskningsfält med hopplöst otydliga konturer. Jag har i denna text diskuterat tre problemområden som jag anser vara högst relevanta att påbörja en diskussion kring. En diskussion som är viktig just utifrån den otydlighet som också karakteriserar fältets relation till den nutida interpellationen av flickan som en betydelsefull politisk och kulturell aktör. De tre områden som har diskuterats är inte möjliga att avgränsa från varandra, då samtliga utgör delar av det nutidsliga trassel som flickan är inbegripen i. Ett trassel som det är angeläget för flickforskningen att adressera om inte annat för att kunna formulera ett övertygande svar på exakt vad alla dessa forskningsinsatser *om flickor* bidrar med och betyder i det akademiska samtalet, i de genusteoretiska diskussionerna och i den offentliga debatten. För att kunna göra detta behöver fältet utveckla ett mer kritiskt förhållningssätt till den osynlighetstematik som har präglat fältets historiografi. Flickan är idag snarare mycket synlig och

flickforskning kan anses vara ett högst tidstypiskt forskningsområde. Utifrån ett historievetenskapligt perspektiv ter det sig utöver detta som mycket angeläget att undersöka föreställningar om flickans historielöshet i relation till det historiska brott som å ena sidan framskrivandet av flickan som förändringsbärare och å andra sidan bortskrivandet av feminismen från flickans liv utgör. Flickforskningens primära kunskapsprojekt behöver inte vara att skapa kunskap om flickor utifrån flickan som en empirisk angivelse. Flickforskningen behöver därför situeras tydligare inom genusvetenskapen för att kunna bli den mest misstänksamma, den mest kritiska rösten mot samtidens flickvurm. Om inte annat så skulle det vara en utmärkt förberedelse inför nästa års firande av den internationella flickdagen.

Noter

- 1 UN General Assembly: UN Resolution Nr 66/170, International Day of the Girl Child. Resolutionen finns tillgänglig via följande länk: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/66/170.
- 2 Information hämtad från Förenta Nationernas beskrivning av flickdagens tema. Tillgänglig via följande länk: <http://www.un.org/en/events/girlchild/>.
- 3 "Internationella flickdagen", Utrikesdepartementet, 2012-10-11, www.regeringen.se/sb/d/15727/a/201315.
- 4 Sara Ahmed har i ett flertal texter använt sig av begreppet och gestalten "killjoy" för att undersöka de sätt på vilka exempelvis feminister uppfattas störa och de facto stör den sociala ordningens strävan mot ett tillstånd av friktionsfri och delad glädje, genom vilken denna ordningens sociala orättvisor upprätthålls såsom en moralisk ordning. Ahmed skriver "To be involved in political activism is thus to be involved in a struggle against happiness". I linje med detta har Ahmed, exempelvis i samband med en key-note vid Umeå universitet 2011-05-26, uppmanat feminister att omfamna och villigt använda sig av denna glädjedödarposition genom att, både symboliskt och konkret, sträcka upp armen för att markera motstånd och missnöje. Med ordet "oahmedianskt" menar jag således att det uppsträckande av händer som sker i Plan-kampanjen kan förstås som själva motsatsen till Ahmeds arm av dis-sidens. Att sträcka upp handen för flickors rättigheter är en handling som tvärtom kan anses befinna sig i harmoni med den sociala ordningen. Det är en handling som kan göras med ett leende och som, i och med att det inte är förankrat i ett politiskt ställningstagande, kan göras av alla oavsett politisk ståndpunkt. Se Sara Ahmed: "Feminist Killjoys (And Other Willful Subjects)", *The Scholar and Feminist Online*, 2010: 8.3, s. 2. Tillgänglig via: <http://sfoonline.barnard.edu/polyphonic/index.htm>. Sara Ahmed: "Feminist Killjoys (And Other Willful Subjects)", Konferensen "Emotioner, affekter...och andra intimiteter", Umeå Centrum för Genusstudier/Challenging Emotions, Umeå Universitet, 2011-05-26. Bilder från kampanjen finns tillgängliga på: www.instagram.com/raiseyourhandforgirls samt på kampanjens hemsida: <http://plan-international.org/girls/raise-your-hand-for-girls.php?lang=en>.
- 5 Videon "Weapons of mass construction" kan nås via Plan Internationals Youtubekanal: <http://www.youtube.com/user/planinternationaltv> eller via följande direktlänk: http://www.youtube.com/watch?v=e_dstPoXEBs&feature=plcp. Översättning

- av citat: "Jag är en flicka. Jag är den mest inflytelserika kraften för en förändring på jorden. Med utbildning och stöd kan jag hjälpa mig själv, min familj och mitt samhälle ut ur fattigdom."
- 6 Eva Lundgren Gothlin: *Kön och existens. Studier i Simone de Beauvoirs Le Deuxième Sexe*, Daidalos 1991, s.1 81-183.
  - 7 Simone de Beauvoir: *Det andra könet*, Norstedts 2004, s. 184. Min kursivering.
  - 8 Det bör här noteras att införandet av en separat och välgörenhetsinriktad dag för flickor på sikt riskerar att innebära en segregation mellan flickor och kvinnor som fungerar avskiljande för yngre kvinnors samhörighet med den mer politiskt kodade internationella kvinnodagen. Redan nu kan emellertid tendenser till ett annekterande av den internationella kvinnodagen av denna flickvälgörenhet skönjas. Den 8 mars 2013 anordnade exempelvis Plan Sverige i samarbete med TV 3 insamlingsgalan "En kväll för världens döttrar" som ett led i kampanjen "Because I am a girl".
  - 9 Angela McRobbie: *The Aftermath of Feminism. Gender, Culture and Social Change*, Sage Publications 2009, s. 15.
  - 10 "Flickforskning" som en generell etikettering av fältet är i ett svenskt sammanhang en nymodighet. En benämning vars spridning nätverket "FlickForsk. Nordic Network for Girlhood Studies" kan betraktas som ansvariga för. Inom den tidigare nordiska forskningen var det betydligt vanligare att den grupp som avsågs benämndes "unga kvinnor" respektive "tjejer". Mitt inskrivande av dessa forskningsinsatser i flickforskningsfältet kan utifrån detta perspektiv betraktas som anakronistiskt. Att jag ändå har valt att inkludera denna forskning vilar på en pragmatisk inställning som syftar till att möjliggöra en fortsatt medvetenhet om förekomsten av tidigare forskning och forskningstraditioner inom fältet. Se exempelvis Hillevi Ganetz: "Inledning: Unga kvinnor?", *Om unga kvinnor*, Hillevi Ganetz och Karin Lövgren (red.), Studentlitteratur 1991. *Dobbeltblikk på det moderne. Unge kvinners hverdagsliv og kultur i Norden*, Kristen Drotner och Monica Rudberg (red.), Universitetsforlaget 1993.
  - 11 Denna beskrivning är en förenkling, då forskare från andra kunskapsområden fanns representerade. Flickforskningens uppkomst och innehållsutveckling har även skiljt sig åt inom olika discipliner. Eva Söderberg tecknar i "Flickboks forskning i ett föränderligt genuslandskap" en sådan historik över utvecklingen inom litteraturvetenskapen. Se Eva Söderberg: "Flickboks forskning i ett föränderligt genuslandskap", *En bok om flickor och flickforskning*, Anna-Karin Frih och Eva Söderberg (red.), Studentlitteratur 2010, s. 173-180.
  - 12 För hänvisande till "osynlighet" respektive "osynliggörande" se exempelvis Ganetz 1991, s. 12. Drotner och Rudberg 1993, s. 8. Agnes Börjesson: *Flickorna och frigörelsen. Forskning om flickor och arbete med tjejprojekt*, Ungdomsstyrelsens utredningar 12, 1998, s. 30. Frih och Söderberg 2010, s. 12.
  - 13 Angela McRobbie och Jenny Garber: "Girls and Subcultures", *Resistance through Rituals. Youth Subcultures in Post-War Britain*, Stuart Hall och Tony Jefferson (red.), Harper Collins Academic 1976, s. 212-218. I den tidiga nordiska forskningen om unga kvinnor kom begreppet "bedroom-culture" omväxlande att benämnas rumskulturen, flickrumskulturen eller väninnekulturen. Se Hedvig Ekerwald: "Unga kvinnor – ett nytt perspektiv på moderniteten", *Fritid på tvären. En bok om forskning och litteratur för fritidsarbete*, Leif Berggren och Ulla Olofsson (red.), Fritidsforums Förlag 1995, s. 160.
  - 14 För att undvika tecknandet av en alltför entydig historiografi gällande forskningsfältets uppkomst i Sverige bör det noteras att den omfattande socialisationsforskning och skolforskning som bedrevs under 1970-talet tidigt kom att uppmärksamma könsskillnader mellan flickor och pojkar. Exempel på studier är

- Rita Liljeström: *Uppväxtvillkor. Samspelet mellan vuxna och barn i ett föränderligt samhälle*, Allmänna Förlaget/Publica 1974.
- Inga Wernersson: *Könsdifferentiering i grundskolan*, Göteborg Studies in Educational Sciences 22, 1977. Se vidare Ganetz 1991, s.13.
- 15 Anita Göransson (ansvarig utgivare): "Från redaktionen", *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* 1986:1, s. 1.
- 16 Utöver den brittiska subkulturforskningen var andra centrala teoretiska influenser olika varianter av modernitetsteorier samt psykoanalytikerna Helene Deutsch och Nancy Chodorow. Se vidare Ganetz 1991, s. 13-14. Drotner och Rudberg 1993, s. 12-15.
- 17 Hedvig Ekerwald och Harriet Bjerrum Nielsen: *Unge jenters hverdagsliv og kultur i Norden – en bibliografi*, Senter for kvinneforskning/Falch Hurtigtrykk 1998, s. 9.
- 18 Gun-Marie Frånberg, Camilla Hällgren och Elza Dunkels: "Introduction", *Invisible Girl. "Ceci n'est pas une fille"*, Gun-Marie Frånberg, Camilla Hällgren och Elza Dunkels (red.), Umeå Universitet 2012, s. 9. Direktlänk till publikation: <https://iml.edusci.umu.se/invisiblegirl/>.
- 19 Liknande kritik mot den nutida flickforskningens historiografi framförs i Linda Duits och Lisbet van Zonnen: "Against Amnesia: 30+ Years of Girls' Studies", *Feminist Media Studies* 2009:1, s. 111-114.
- 20 Jackie Kirk, Claudia Mitchell och Jacqueline Reid-Walsh: "Towards Political Agency for Girls: Mapping the Discourses of Girlhood Globally", *Girlhood. A Global History*, Jennifer Helgren och Colleen A. Vasconcellos (red.), Rutgers University Press 2010, s. 18.
- 21 Kirk, Mitchell och Reid-Walsh 2010, s. 17.
- 22 Redogörelsen baseras uteslutande på nyligen utgiven angloamerikansk litteratur, då svensk historievetenskaplig forskning om flickor i hög utsträckning representerat en empirisk angivelse snarare än "flickan" som en betydelsebärande analytisk distinktion. Embryon till en mer teoretiskt orienterad flickforskning kan dock skönjas i exempelvis Anna Karin Frih: *Flickan i medicinen. Ungdom, kön och sjuklighet 1870-1930*, Örebro Studies in History 8 2007. Bodil Formark: *Den välsituerade flickan. Om den svenska flickscoutrelsens historia 1910-1940*, Sekel Bokförlag 2010.
- 23 Jennifer Helgren och Colleen A. Vasconcellos: "Introduction", *Girlhood. A Global History*, Jennifer Helgren och Colleen A. Vasconcellos (red.), Rutgers University Press 2010, s. 3.
- 24 Se t.ex. Fran Martin: "Feminist Girls, Lesbian Comrades. Performances of Critical Girlhood in Taiwan Pop Music", Ann Kordas: "Rebels, Robots, and All-American Girls: The Ideological Use of Images of Girl Gymnasts during the Cold War", Liat Kozma: "Girls, Labor and Sex in Precolonial Egypt, 1850-1882", *Girlhood. A Global History*, Jennifer Helgren och Colleen A. Vasconcellos (red.), Rutgers University Press 2010.
- 25 Helgren och Vasconcellos 2010, s. 5-7, 11, 32, 216.
- 26 Helgren och Vasconcellos 2010, s. 3-4. Mary Jo Maynes, Birgitte Søland, Christina Benninghaus: "Introduction", *Secret Gardens, Satanic Mills: Placing Girls in European History 1750-1960*, Mary Jo Maynes, Birgitte Søland och Christina Benninghaus (red.), Indiana University Press 2005, s. 11-15. *The Girls' History and Culture Reader, The Nineteenth Century*, Miriam Forman Brunell och Leslie Paris (red.), University of Illinois Press 2011, s. 6-7. *The Girls' History and Culture Reader, The Twentieth Century*, Miriam Forman Brunell och Leslie Paris (red.), University of Illinois Press 2011, s. 10-11.
- 27 Emma Isaksson: *Kvinnokamp. Synen på underordning och motstånd i den nya kvinnorörelsen*, Atlas 2007, s. 209-218. Kirsti Niskanen och Christina Florin: "Livshistorier, feminism och vetenskap", *Föregångarna. Kvinnliga professorer om liv, makt och vetenskap*, Kristi Niskanen och Christina Florin (red.), SNS Förlag 2010, s. 9-10, 13-19.

- 28 Inom den genushistoriska forskningen pågår redan en sådan diskussion. En diskussion som den historiska flickforskningen med andra ord enkelt skulle kunna orientera sig mot. Se exempelvis Ulrika Holgersson (red.): "Genushistoriens utmaningar", *Scandia - tidskrift för historisk forskning*, supplement 2012:2.
- 29 Mary Celeste Kearney: "Coalescing: The Development of Girls' Studies", *NWSA Journal* 2009:1, s. 6-9.
- 30 Kearney 2009, s. 10-13. Jag vill här påpeka att Kearneys argumentation i stora stycken, och särskilt avslutningsvis, återskapar flickforskningens interna historiografi. Kearney landar nämligen i förhoppningen om mer forskning som synliggör flickor och som ökar den samhälleliga uppskattningen av flickan som en aktör i sociala förändringsprocesser. Se Kearney 2009, s. 18-22.
- 31 Se exempelvis Sara Edenheim: "Några ord till mina kära mödrar, ifall jag hade några", *Tidskrift för genusvetenskap* 2010: 4, s. 109-118. Nina Lykke, "Generationsfeminisme - nej tak", *Tidskrift för genusvetenskap* 2012:3, s. 27-32.
- 32 Mia Österlund: "Nordic Girlhood Studies: Do we need to get over the Pippi Longstocking Complex?", Petra Broomans och Margriet van der Waal (red.), *Peripheral Feminisms: Literary and Sociological Approaches*, Globalisation Studies Groningen 2012, s. 35-36.
- 33 Elina Oinas och Anna Collander: "Tjejgrupper - rosa rum, pippifeminism, hälsöfrämjande?", Elina Oinas och Jutta Ahlbeck-Rehn (red.), *Kvinnor, kropp och hälsa*, Studentlitteratur 2007, s. 277, 288- 296.
- 34 Ordet "krokoadvis" är inspirerat av Fröydis Guldahls skildring av Krokoadklubben i berättelsen *Tjejerna gör uppror*. Se Fröydis Guldahl: *Tjejerna gör uppror*, Prisma 1975.
- 35 För fördjupat resonemang, se Werner och Nordströms artikel i detta nummer av TGV. Se även Catherine Driscoll: *Girls. Feminine Adolescence in Popular Culture and Cultural Theory*, Columbia University Press 2002. Anita Harris: *Future Girl. Young Women in the Twenty-First Century*, Routledge 2004. Emelie Zaslow: *Feminism, Inc. Coming of Age in Girl Power Media Culture*, Palgrave Macmillan 2011.

Nyckelord

Girlhood Studies, flickforskning, genusforskning, kvinnovetenskap, historia, flickor, generation, girl power

Bodil Formark

Umeå Universitet

Institutionen för idé- och samhällsstudier

901 87 Umeå

bodil.formark@umu.se